

Byl sražen, a to ubožákem, darebákem, tulákem, který měl výhodu pouze v tom, že se neštítí využívat jakýchkoli prostředků. Ten rozumný, vědoucí, počestný padl před nevědoucím, který ani nezná filozofii zločinu, zlodějskou techniku, soudní proceduru [...] Nyní se chce sám pomstít, jelikož se k tomu nemá zákon, a přitom zákony jsou tu prý proto, aby lidé nebrali spravedlnost do vlastních rukou. Chce se vrátit k pravěkému vyřizování křivdy proti pravěkému typu člověka. Zničit škodnou, zahubit nestvůru v lidské podobě. Půjde o záslužný čin, který musí bránit před sebou samým i před svým svědomím. Chce k němu ale přikročit s veškerou nadřazeností svého vědomí a chce barbara zabít ne střelným prachem, ne olovem, nýbrž takovými prostředky, které jemu samému nepřivodí trest a které nezanechají stopy [...] Byl si totiž naprosto jist, že jeho vlastní osoba má větší hodnotu, ať už vzhledem k jeho rodině či vzhledem ke společnosti, než tato škodná, na níž není závislý žádný člověk, avšak na jejím vyhubení závisí záchrana mnohých [...] Neboť když se srovnával s cikánem\*, musel doznat, že jeho duševní základní prvky jsou významnější pro stav společnosti, v níž žije, než je tomu u párie.



Neboť ten, ať už přišel z Egypta nebo z Dálného východu či je pouze výplodem polodivožského lidu jižní Evropy, si uchoval všechny základní instinkty, které jsou nepřátelské vůči každému společenskému řádu. A protože jemu rovní nedovedou pracovat, usadit se a založit stát a rodinu vandrovali věčně kolem dokola a toulali se za lupem a zlodějnou; proto je s nimi už předem podle lidového práva zacházeno jako s nadmíru usvědčenými zloději, a proto stojí pod zvláštní legislativou, jednou nohou mimo zákon [...] Kde má své kořeny magistrův strach ze zneškodnění nepřítele? V citu pro hodnotu lidského života, v poučkách o odpuštění nepřítelům, poraženým i neporaženým; v těch hloupých starých poučkách, jimiž si zloduch povždy posloužil tak, že promíjejícího vítěze zabíjel; v dějinách o požehnání milosrdenství [...] Měl by tedy klesnout ke dnu, protože je civilizovanější, protože je člověkem pocházejícím z vyšších společenských kruhů? Měl by být stížen stejným osudem, jakým bývali stíháni civilizovaní lidé starověku, kteří padli za oběť barbarům, protože nedovedli vraždit jako oni a nedovedli tak jako oni podvádět? Plody vzdělanosti, mravnosti, právního vědomí jsou tedy takové, že vzdělaný, mravný a bohatými vědomostmi oplývající člověk musí nezbytně dospět do momentu vlastní obrany, poněvadž nemá potřebnou surovost [...] Filozofování odvedlo magistra Andrease daleko od myšlenky na to, co stálo před ním, a nyní si musel sám pro sebe zopakovat všechny urážky, všechny surovosti, všechny ty hanebnosti, jimž byl vystaven. A zatímco shromažďoval všechno kolem jediného bodu, kde ležely pochovány jeho nejstarší a nejsilnější instinkty, získal nesmírnou sílu tím, že si znovu a znovu sám pro sebe říkal: „Zabij ho!“ [O tři dny později:] byl Pária mrtev a Ária zvítězil; zvítězil pomocí svých vědomostí a své duševní nadřazenosti nad nižší rasou. Ale snadno se mohlo stát, že on sám by byl přemožen, pokud by neměl sílu spáchat zločin. Nyní, když nepřítel ležel poražen, mohl se na něho magistr podívat smířlivě. A když později seděl v univerzitní čítárně a četl Manuovy zákony, pochopil tu nenávist, jejímž byl předmětem, pochopil celý ten řetěz

hanebností ze strany člověka, kterému činil pouze dobro a jemuž podal pomocnou ruku, jenž ho však zpupně srazil k zemi a vysmál se mu. Už chápal tu lásku ke špíně a ke zločinu, ten sklon k hnilobě všeho druhu a tu sympatii k nečistým zvířatům. Takto psal onen moudrý Manu, ve snaze ponížením vytvořit rasu ponížených, která měla být umístěna níže než hřejivý výživný hnůj, aby árijský ušlechtilý kmen mohl vyrazit vzhůru a vykvést každý stý rok jako aloe:

„Čandala, ten plod cizoložství, krvesmilství a zločinu, ať jí pouze česnek a cibuli s příchuťmi hniloby a nikdo ať mu nepřinese obilí a ovoce, nebo vodu či oheň.

Čandala ať nenosí vodu z řeky, z pramenů či ze studní, nýbrž pouze z močálů a z těch louží, které vznikají ve stopách zvířat.

Čandala ať se nikdy nemyje, neboť voda mu má být dopřána, pouze aby jí uhasil žízeň.

Čandala ať si nikdy nezaloží hnízdo, ať se obléká pouze do šatů po mrtvých a ať používá k jídlu pouze popraskané nádoby, na ozdobu jenom staré železo a k bohoslužbě jenom zlé duchy.“

Takto to napsal ten moudrý Manu.

Povídka či spíše kratší román *Čandala* pasážemi, které jste právě dočetli, vrcholí. Strindberg jej napsal na základě vlastních zážitků z pobytu na zchátralém zámku Skovlyst u města Holte nedaleko Kodaně. Strávil tam období od května do září 1888 a stejně jako jeho hrdina, magistr Andreas Törner, podstoupil se správcem zámku jistě potyčky. Přestože příběh zasadil až na sklonek 17. století, do období dánsko-švédských válek, význam je zřetelně nadčasový. Děj není příliš rozvinut, síla textu tkví v detailním, téměř fotografickém popisu prostředí i osob a hlavně napětí mezi správcem zámku a magistrem. Pro tuto psychologizující popisnost jej Otakar Franczyk přirovnává k románu norského nositele Nobelovy ceny za literaturu Knuta Hamsuna *Hlad* (*Sult*) z roku 1890. Stejně jako Hamsun byl Strindberg přesvědčeným nietzscheovcem a zabýval se i darwinismem. „**Nadčlověk**“ je pro něj osobnost, která se svým intelektem vyjímá z průměru a mívá co do činění s primitiv. Avšak zatímco v dílech *Na rozhraní otevřeného moře* nebo *Krejčířův bál* (česky v: *Mistrovské povídky*, Brno 2001) těmto primitivům superiorní typ podléhá, v *Čandalovi* nechává Strindberg svého hrdinu zvítězit: „nadčlověk“ tentokrát vyhrává, protože – a to je důležitý moment – dokáže ve správnou chvíli na barbarské chování zareagovat taktéž „barbarsky“: vraždou. K likvidaci svého pověřivého odpůrce ovšem využije „kouzel“ (čili technik) laterny magiky: cikán zastrašen světelnými přeludy je nakonec roztrhán vlastními vyhladovělými psy.

*Poznámky:*

**August Strindberg** (1848 – 1912), jeden z nejvýznamnějších švédských literátů,

dalekosáhle ovlivnil belle époque evropské kultury. Jeho díla se nadále vydávají, hrají a filmují (např. romány Nová říše, Černé vlajky, autobiografický Osamělý, dramata Paria, Spáleniště, Tanec smrti, esej Vivisekce aj.)

**Magistr**, v oné době titul vzdělance, který na univerzitě získal odpovídající znalosti v sedmi svobodných uměních (gramatice, dialektice, rétorice, geometrii, hudbě, aritmetice a astronomii).

**Pária**, zde v nepřeneseném významu příslušník nejopovrhovanější vrstvy v Indii, nemající žádná práva; nenáleží k nejnižší kastě, jak se lze leckde dočíst, stojí zcela mimo ně! Čandala je synonymní označení téhož z jiné oblasti země.

**Ária**, podle sanskrtského arya, v transkripci árja; slovo bývá překládáno různě: šlechtitný, vznešený, svatý, velký, vysoký, lepší, věrný, jemný; označovali se tak bílí lidé pronikající na území „Indie“, které dnes nazýváme „Indoevropany“.

**Manuovy zákony**, nejznámější klasická indická sbírka zákonů, v desáté knize, ve verši 51 a násl. se nacházejí ustanovení, jak „nakládat s Čandálou“.

**Manu**, podle staroindické legendy praotec lidstva, první zákonodárce a původce souboru právních regulí, tzv. Manuových zákonů asi z 1. století př. n. l. Podle R. Guénona jméno, jemuž přísluší titul „král světa“ – „neoznačuje žádnou historickou ani legendární postavu, nýbrž princip – kosmickou inteligenci, která odráží čisté duchovní Světlo a formuluje Zákon (*dharmu*) vlastní podmínkám našeho světa a našeho existenčního cyklu; zároveň je archetypem člověka, uvažovaného jako myslící bytost (v sanskrtu *mánava*).“ U mnoha starověkých národů se objevuje podobné jméno; připomeňme keltského Menwa a řeckého Mínóa nebo egyptského Mina čili Menese (R. Guénon, *Král světa*, Praha 2009, s. 12). A Dušan Třeštík uvádí, že „obecné slovo ‚muž=člověk‘ má jasný indoevropský základ (\*mangyo-) a jako jméno má stejně jasné indoevropské souvislosti. Je to mytologický Manu, Manus, Manuš, Mannus, který vystupuje v řadě mýtů Indoevropanů.“ Více k tomu: *Mýty kmene Čechů: Tři studie ke starým pověstem českým (7. – 10. století)*, Praha 2003, s. 42 a následující. (Mimochodem, není to další z ukazatelů, že při zrodu „egyptské civilizace“ stáli, tak jako třeba ve staré Číně, oni „manuové“, tedy „árijské muži“? Indický vědec Ajasvamí Kalianaraman je o tom přesvědčen jako kdysi Gobineau: „...harappskou, sumerskou i starou egyptskou civilizaci založily přibližně ve stejnou dobu vojenské oddíly prvotních Indoevropanů, kteří pokládali za výhodnější ‚pást‘ a exploatovat ‚mluvící živočichy‘ než zvířectvo bučící a mečící.“ Cit. dle stati někdejšího „sovětského akademika“ Valerije Skurlatova, „Ti, kteří hlubiny zřeli až k hranici země“, v: *Záhady staletí*, Praha 1980, s. 22.)

Strindberg tu cituje v souvislosti s výtahem z Manuova zákona (něm. *Gesetz des Manu*), který F. Nietzsche opakuje v jedné pasáži (3), v oddíle Zlepšovatelé lidstva (*Die Verbesserer der Menschheit*) svého spisu *Soumrak model aneb jak se filozofuje kladivem* (*Götzen Dämmerung oder wie man mit dem Hammer philosophiert*, 1888). Viz také Friedrich Nietzsche o Manuově zákoníku.

\* Pozn.: Ve znění z roku 1970 vydaném Bonniers förlag se ještě píše o Cikánovi, v „kritickém vydání“ z roku 1990 již o Tatarovi, což český překlad přejímá. Jak ale český překladatel poznamenává, „v popisované době a popisované oblasti byl Tatar a cikán jedno a totéž“, oba pojmy splývaly, takže jde vlastně o synonyma (srv. s naším „*ty seš' ale tatar*“). Čandalu ze švédského originálu přeložil, doslovem a poznámkami opatřil Otakar Franczyk; vydalo vydavatelství Host v Brně roku 2003.

## Mýty kmene Čechů

(7.-10. století) Tři studie ke 'Starým pověstem českým'